

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ПОЛТАВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА
ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА»
НАУКОВО-ТЕХНІЧНА БІБЛІОТЕКА НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ «ПОЛТАВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА
ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА»
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАЦІОНАЛЬНА МЕТАЛУРГІЙНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ОСТРОГРАДСЬКОГО
ДЕРЖАВНИЙ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ ЗАПОВІДНИК
«ПОЛЕ ПОЛТАВСЬКОЇ БИТВИ»
ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСНА УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
ІМЕНІ І.П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО

Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми і перспективи,

**МАТЕРІАЛИ
У ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ,**

**присвяченої
90-річчю Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
та
30-річчю створення кафедри українознавства, культури та
документознавства**

25 листопада 2020 року

м. Полтава

11. Інформаційно-довідковий зал (відкритий електронний архів). URL: <https://sbu.gov.ua/ua/>

Ірина Передерій

Жанна Вертій

м. Полтава

**«СПРОМОЖНІ» АРХІВИ ЯК СТРАТЕГІЧНА МЕТА РОЗВИТКУ
ВІТЧИЗНЯНОЇ АРХІВНОЇ СПРАВИ: КОНЦЕПЦІЯ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ**

Протягом останніх двох десятиліть технологічний прогрес суттєво вплинув на територію архівів, як, власне, й інших закладів культурної спадщини (бібліотек та музеїв). І пов'язане це з тим, що зазначені установи володіють великими масивами інформації, а, отже, стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій просто не дав їм шансу залишитися «традиційними».

Для архівів країн пострадянського простору, що пережили тоталітарне минуле, де доступ до архівів був у край обмеженим, ці зміни були особливо актуальними. Адже їм потрібно було наздоганяти розвинені країни не лише у технологічному сенсі (оскільки ера інформатизації архівів на Заході розпочалася ще в далекі 1960-ті й суттєво прискорилося, починаючи з 1980-их рр). Насправді, розпочинати потрібно було зі зміни парадигми функціонування архівної галузі, із забезпечення (де-юре і де-факто) дотримання наріжного її принципу – доступності архівної інформації (відкритості), без чого годі говорити про добре налагоджену архівну сферу.

Незважаючи на те, що за останні майже три десятиліття українська архівна галузь помітно модернізувалася, усе ж вона ще суттєво відстає від

країн-флагманів. Значно скоротити цей розрив покликана реалізація «Стратегії розвитку архівної справи на період до 2025 року», проєкт якої був презентований Державною архівною службою України (далі – Укрдержархів) у вересні 2020 р. Фактично, Стратегія є рамковим документом, що визначає цілісну систему стратегічних та операційних цілей, на виконання яких має бути спрямована реалізація державної політики у сфері архівної справи у найближчі п'ять років.

У вступі до документу зазначається, що його розроблення зумовлено посиленням нових викликів (пов'язаних із світовою економічною кризою та епідемією коронавірусу), ризиків і загроз у гуманітарному та інформаційному вимірах, що виникли внаслідок російської гібридної агресії проти України, розвитком технологій нового покоління, активізацією процесу створення об'єднаних територіальних громад, запитом українського суспільства на утвердження його національної ідентичності, історичної пам'яті та інвестування у майбутнє, а також необхідністю кардинальних змін, спрямованих на підвищення якості і конкурентоспроможності архівної галузі в нових економічних і соціокультурних умовах, поширення позитивного іміджу архівних установ, прикладом доступності та прискорення інтеграції України у міжнародний культурний простір [1].

Наразі триває підготовка широкого громадського обговорення цього документу. Її зміст буде винесено на розгляд громадської та науково-експертної рад при Укрдержархіві, а за тим, вона має набути законної сили.

Надзвичайно важливим, на наш погляд, є те, що Стратегія гранично чітко визначає Місію, Візію та Бачення архівної галузі в Україні. Вони цілком відповідають загальносвітовим тенденціям у цій сфері. Так, *Місією* проголошено *збереження інформаційних ресурсів українського народу, забезпечення рівних можливостей та універсальний доступ до них. Бачення архівів* полягає у визнанні цих установ *важливим інструментом формування*

історичної пам'яті українського народу, а також засобом сприяння реалізації права людини на інформацію, захисту демократії, розвитку держави і громадянського суспільства. Що ж до Візії, то згідно з нею архіви України є (очевидно, будуть у майбутньому) інтегральною складовою світових інформаційних ресурсів людства, з ефективними механізмами управління, сучасними онлайн-сервісами, потужною взаємодією з науковим сектором та державно-приватним партнерством. Отже, вже ця частина документу дає зрозуміти в якому напрямі буде рухатися процес модернізації архівної галузі у нашій країні у найближчі п'ять років.

Документ визначає чотири стратегічні цілі, що є кінцевою метою реалізації Стратегії: рівний доступ до інформації, знань і послуг; спроможні архіви; нове архівне законодавство; нова комунікаційна політика.

Що ж таке «спроможні архіви» і як зміниться архівна галузь в Україні у разі втілення згаданої цілі у життя? На першу частину питання відповідь дає вже сам документ у вигляді своєрідної дефініції. Відповідно до неї «Спроможні» архіви – це збережені та примножені національні інформаційні ресурси суспільства [1, с. 9]. Під «спроможними» архівами розробники документа розуміють сильні архіви, які матимуть суттєво посилену (у порівнянні з теперішнім моментом) інституційну спроможність й адаптованість до мінливого середовища та його потреб. Адже саме сильні інституції зможуть відігравати вирішальну роль у трансформації архівної галузі.

Реалізація цієї стратегічної мети передбачається через досягнення **шести оперативних цілей**. Перша з них – *реформування системи управління архівною справою* націлює на модернізацію цієї системи та створення нової архітектури мережі архівних установ. Це потрібно, по-перше, аби вітчизняні архіви виконували не лише функцію збереження документів, а й забезпечували максимальний доступ до архівних інформаційних ресурсів. По-друге, архівна галузь має, нарешті, відреагувати на парадигмальну зміну, яка відбулася в

системі управління – від управління об'єктами до управління процесами (в контексті архівної галузі йдеться про процеси комплектування, зберігання, використання тощо). Не забуваймо також і про реформи адміністративно-територіального устрою та системи місцевого самоврядування, які не можуть не зачіпати й сфери архівів.

Саме тому ставиться завдання створення Єдиної державної системи органів управління Національними архівними інформаційними ресурсами, документацією та архівами, яка включатиме центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику в зазначеній сфері, територіальні і функціональні підсистеми та їх ланки. До цієї Системи планується включити галузеві державні архіви, державні нотаріальні архіви та архіви РАЦСів (як функціональну підсистему), що забезпечить уніфікацію інформаційних процесів в архівній сфері. Також передбачено оптимізувати існуючу систему трудових архівів.

Друга оперативна ціль полягає у *розбудові архівної інфраструктури*. Конкретні заходи націлені, насамперед, на розв'язання системної проблеми вітчизняної архівної галузі – нестачі спеціально пристосованих приміщень для архівних установ, починаючи від будівель, призначених для функціонування центральних державних архівів, закінчуючи місцевими архівними установами. Саме ця оперативна ціль також покликана подолати «цифровий розрив», що має місце у вітчизняній архівній галузі у порівнянні з передовими країнами світу. Отже, архівна інфраструктура – це не лише будівлі й споруди необхідних площ, обладнані сучасними архівосховищами, а й модернізована інформаційно-телекомунікаційна система архівних установ. Тільки так можна буде, нарешті, розв'язати проблему неналежної автоматизації діяльності архівів та надання ними послуг, зокрема, і в онлайн-режимі.

Третя оперативна ціль – *забезпечення максимальної повноти комплектування архівних фондів* – націлена, насамперед, на подолання суттєвих

протирич між стрімкими темпами зростання документопотоків та недостатнім їх відображенням у наповненні та типо-видовій структурі архівних інформаційних ресурсів. Задля цього передбачається створити концептуальну модель комплектування архівних фондів на основі диверсифікації джерел комплектування; удосконалити методику включення юридичних і фізичних осіб до джерел комплектування архівів, запровадити спрощення процедур відбору та приймання документів на зберігання; розвинути ініціативне комплектування архівів шляхом залучення волонтерів, студентів, представників інститутів громадянського суспільства, широкого кола користувачів соціальних мереж до збирання документів та ініціативного документування подій сьогодення та ін.

Четверта оперативні ціль – *безпека архівів та архівних ресурсів* – передбачає запровадження багаторівневої системи безпеки, спрямованої на захист архівних інформаційних ресурсів, архівістів і користувачів. Така архітектура цієї системи має забезпечити захист архівних інформаційних ресурсів під час зберігання, у процесі реставрації та оцифрування, користування (у т. ч. інформаційна безпека) тощо. Передбачається розроблення спеціальних правил та процедур захисту архівних інформаційних ресурсів в умовах військових дій, кліматичних змін, пандемії (адже події останнього десятиліття виразно вказали на таку потребу). Крім того, на базі Центрального державного електронного архіву України задумано створити дата-центр (центр цифрових даних) для зберігання всіх електронних документів та всього цифрового фонду користування [2].

У частині досягнення п'ятої оперативної цілі – *вдосконалення архівної статистики* – особливо актуальними, на наш погляд, є перспективи оновлення форми планово-звітної документації архівних установ з урахуванням актуалізації даних і принципу достовірності. З цією метою планується створення та впровадження програмного забезпечення для автоматизованого моніторингу показників і результатів діяльності архівних установ, розроблення

Національного стандарту «Інформація і документація. Архівна статистика», а також запровадження методики моніторингу й оцінювання якості роботи архівів.

Нарешті, шоста оперативна ціль - *посилення наукового супроводу, кадрового та фінансового потенціалу архівної галузі* – передбачає, зокрема, розроблення Програми розвитку галузевої науки на 2021-2025 рр., створення Галузевого центру професійної підготовки та підвищення кваліфікації архівних працівників. Одним із найголовніших завдань реалізації цієї цілі, на наше переконання, є підготовка пропозицій до Реєстру професій в частині оптимального переліку та кваліфікаційних характеристик професій працівників архівних установ з урахуванням вимог ринку праці, цифрових трендів тощо. Адже на сьогодні згаданий Реєстр у відповідній частині ніяк не сприяє популяризації професії архівіста серед молодого покоління, без якого справжня модернізація та подальший стрімкий розвиток галузі навряд чи можливий. Цій же меті буде сприяти і розроблення пропозицій до реформи системи оплати праці працівників архівних установ до рівня можливості наймання фахових спеціалістів.

Отже, презентована Укрдержархівом Стратегія, безперечно, є своєчасним і надзвичайно важливим документом, реалізація якого дозволить у відносно стислий термін – 5 років – подолати той розрив, який наразі має вітчизняна архівна галузь щодо країн-лідерів у цій сфері. Важливо, щоб документ не залишився лише концепцією, а був повністю переведений у площину практичного впровадження.

Джерела та література:

1. Стратегія розвитку архівної справи на період до 2025 року. Проєкт.
URL: <https://archives.gov.ua/wp-content/uploads/%D0%A1%D0%A2%D0%A0%D0%90%D0%A2%D0%95%D0%93%D0%86%D0%AF.pdf>